

Аналіз естетичної діяльності дозволяє зрозуміти, як людина створює прекрасне у житті, як саме вона усвідомлює його. Іншими словами, естетика розглядає суб'єкти творчості та сприйняття, об'єкти творчості, засоби, процеси і результати естетичної творчості й сприймання.

Наука естетика надає особистості знання, формує її творчі якості, потребу сприймати красу і отримувати від неї насолоду, бажання спілкуватися з мистецтвом і розуміти його.

Література

1. Воробей Ю.Д. Диалектика художественного творчества. М., 1984.
2. Киященко Н.И., Лейзеров Н.Л. Эстетическое творчество. М., 1984.
3. Наконечна О.П. Естетизм і творчість // Творчість у контексті розвитку людини. Матеріали міжнародної наукової конференції. – К., 2003. – ч.1. – С. 32-33.
4. Платонов К.К. Система психологии и теория отражения. М.–1982. – С. 202.
5. Пономарев Я.А. Психология творчества. М., 1976.

УДК 371.134:7

Стась М.І.

ЗАГАЛЬНИЙ ЗМІСТ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ТА ЙОГО ЕТАПИ

Анотація. У статті розглядається проблема художньої творчості майбутніх учителів образотворчого мистецтва у педагогічній теорії та практиці.

Аннотация. В статье рассматривается проблема художественного творчества будущих учителей изобразительного искусства в педагогической теории и практике.

Annotation. The article deals with the problem of creative activity of future teachers in pedagogical theory and in practice.

Інтеграція України у світовий простір вимагає створення нової системи освіти, спрямованої на формування творчої особистості, надаючи їй можливості підготовки до життя у швидко змінних сучасних умовах. Відтак, ми можемо вважати, що процес формування творчої особистості майбутнього вчителя в сучасних умовах передбачає не стільки передачу професійних знань і умінь, скільки формування їхніх творчих здібностей.

Однак, триває активний пошук шляхів удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх учителів. Так, у 1998-2003 роках було створено ряд авторських програм з методики навчання образотворчого мистецтва (Л. Бабенко, Н. Рибас, О. Михайлюк) у яких діяльність майбутніх учителів концентрується навколо вивчення проблеми композиції, форми, об'єму, простору, кольору [7, 104]. У їх змісті значна увага, за нашим висновком, надається переважно питанням теоретичного та практичного засвоєння майбутніми вчителями образотворчої грамоти, а проблема формування творчих здібностей майбутніх учителів набуває вторинного значення.

Підсилюючи думку, можемо зазначити, що останнім часом, упродовж 2000-2007 років, особливої актуальності набувають питання, пов'язані з оновленням змісту, форм і методів художньо-естетичного розвитку школярів, методичні засади навчання образотворчого мистецтва у загальноосвітній школі, педагогічні умови опанування образотворчим мистецтвом та способи активізації образотворчості учнів, звідки впливає ряд проблем відносно обґрунтування змісту методичної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва [7, 104]. Означені проблеми знайшли часткове відображення у наукових працях і методичних посібниках С. Коновець [165].

Враховуючи те, що професійна підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва зорієнтована на їхню художню творчість, слід зазначити, що в педагогічній теорії та практиці за сучасних умов художня творчість окремої особистості розглядається як сукупність її індивідуальних якостей і як діяльність певного характеру.

Індивідуальність кожної особистості, за переконанням Л. Собчик, є інтегративною якістю особистості, що зумовлено її психічними особливостями, здібностями й задатками і проявляється у власному стилі особистості [11].

Доповнюючи окреслене вище, ми акцентуємо увагу на тому, що вагомий внесок у розробку сучасних методологічних засад з проблеми формування творчої індивідуальності зробили А. Горнфельд, І. Лапшин, Д. Овсяннико-Куликовський та Т. Райнов, що відображено у їхній наукових працях. Вони переконані в тому, що одним із зовнішніх проявів творчої індивідуальності особистості є оригінальність її мислення [8, 31]. Оригінальність мислення, як одна із творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва, проявляється у процесі творчості.

Процес творчості особистості неможливий без різноманітних переживань, емоцій і почуттів. Власне, будь-які творчі здібності мають, насамперед, здебільшого емоційну природу або супроводжуються емоціями. Відтак, є всі підстави стверджувати, що немає творчості без інтересу, зацікавленості улюбленою справою, без захоплення нею, без духовного піднесення особистості, її насаги.

Аналіз філософської, культурологічної, психологічної, педагогічної і мистецтвознавчої літератури дав змогу виділити ряд етапів художньої творчості особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

На думку Є. Кібріка перший етап художньої творчості інтуїтивний, наступний вимагає аналізу зробленого. Тільки гармонійне поєднання інтуїції й аналізу дає змогу створити добре скомпонований, закінчений твір. Далі він пропонує таку схему процесу творчості: інтуїція – аналіз – інтуїція і вважає, що виділені компоненти зумовлені тим, що мистецтво розпочинається і закінчується почуттями, а пояснюється за допомогою аналізу створеного раніше [4, 104].

Оскільки у процесі створення художнього твору переплітаються свідомі і несвідомі, інтелектуальні й емоційні, пізнавальні й оцінювальні процеси, ми акцентуємо увагу на тому, що якою б не була індивідуальною творчість майбутніх учителів, у ній простежуються деякі загальні закономірності. Так К. Дункер виділяє етапи вирішення проблеми, які є загальними для будь-якого виду творчості:

1. Аналіз мети, завдання.

2. Спроби і помилки, пов'язані з вирішенням завдання.

3. Переконструювання ситуації, визначення підпорядкованості сторін, виникнення структури, що визначає розв'язання завдання.

4. Синтез зібраного матеріалу для розв'язання поставленого завдання [10, 133].

У свою чергу А. Лук акцентує увагу на тому, що творчий акт має типову пізнавальну структуру і визначає її етапи:

1. Накопичення знань і навичок, необхідних для чіткого усвідомлення і формулювання задачі.

2. Зосередження зусиль і пошуки додаткової інформації. (Якщо завдання не піддається розв'язанню, то діє наступний етап).

3. Відхід від проблеми, переключення на інші заняття. Цей етап називають “періодом інкубації”.

4. Осаяння або інсайт. Інсайт – це не завжди геніальна ідея. Іноді це маленька здогадка.

5. Верифікація, або перевірка розв'язання завдання [6, 119].

Відтак В. Левін вважає, що творчий акт дорослої людини складається з низки етапів:

1. Усвідомлення задуму, передбачення результатів творчості.

2. Передбачення шляхів реалізації задуму.

3. Маніпулювання у думках образами, елементами твору, зв'язками між ними, розбудова варіантів.

4. Технічне здійснення, реалізація ідей, версій.

5. Оцінка знайдених рішень, варіантів, співвідношення їх із задумом [1, 8].

З аналізу цих праць нами визначено, що наведені схеми є загальними схемами

створення художнього твору, наукової гіпотези, технічного виходу. Отже, найсуттєвішими етапами у цих процесах є другий і третій, що передбачають мить “осіяння” – народження ідеї.

У контексті останнього Г. Єрмаш зазначає, що творчий процес у мистецтві є індивідуальним і включає цілеспрямовану працю, певну систему свідомих планомірних дій особистості. Далі він акцентує увагу на тому, що у процесі художньої творчості діють специфічні духовні сили людини, але творчість відбувається на основі контактів творця з дійсністю і включає свідомі дії стосовно перетворення об’єктивного матеріалу в художній твір [3, 273].

Відтак, на думку Г. Єрмаша, творчий процес складають сім етапів, зокрема: накопичення знань, спостережень, вражень, навичок, майстерності; виникнення художнього задуму; період виношування ідеї; плани, чернетки, начерки; фаза кінцевої розробки творчого задуму; процес матеріалізації й оформлення (який відбувається упродовж всієї роботи над художнім твором); авторедагування [3, 279-291].

У свою чергу П. Якобсон визначає шість етапів цього процесу: поява задуму, розробка задуму, наявність досвіду життєвих вражень, пошук форм втілення задуму твору [12, 18-46].

Коли накопичуються думки, виникають ідеї, переживання, особистість майбутнього вчителя образотворчого мистецтва відчуває потребу у тому, щоб виразити все це у конкретній художній формі. Таким чином відбувається процес формування потреби у самовираженні. Реалізація задуму. Доопрацювання твору [12, 18-46].

Отже, ми акцентуємо увагу на тому, що після завершення художнього твору у майбутніх учителів настає період оцінки, аналізу зробленої роботи і, за потреби, її доопрацювання у вигляді скорочення, заміни, пошуку нових виражальних деталей тощо. Потім виникає внутрішнє задоволення або, навпаки, незадоволення своїм твором і, зазвичай, починає формуватись внутрішня готовність до нових задумів. Таким чином, творча активність майбутніх учителів знаходить собі нове русло, нову течію і вони знову включаються у творчий процес.

Актуальною в контексті останнього є думка Я. Пономарьова, який визначає загальний зміст творчого процесу такими етапами. Перший етап – підготовка до створення художнього твору. Це, на його думку, процес свідомої роботи. За цим процесом йде несвідомою робота, яка визначає другий етап – визрівання – “інкубація” спрямовуючої ідеї. Третій етап – перехід несвідомого у свідоме, який полягає у появі натхнення. У результаті несвідомої роботи у сферу свідомості проникає ідея винаходу, відкриття, спочатку в гіпотетичному вигляді. На четвертому етапі відбувається свідомою робота, на якому розвивається ідея, здійснюється її кінцеве оформлення і перевірка [9, 118].

У свою чергу сучасний американський психолог Р. Росмен виділяє сім стадій творчості: усвідомлення потреби; аналіз потреби; вивчення доступної інформації; формулювання запропонованих раніше рішень; критичний аналіз цих рішень; народження нової ідеї; експериментальна її перевірка [6, 118].

У контексті зазначеного вище, у своєму дослідженні ми розглядаємо структуру творчості та її прояви через засоби образотворчого мистецтва. Передумовою творчості, за нашим висновком, є певні внутрішні процеси особистості, що складають міцне підґрунтя для її зовнішнього прояву. Зовнішній прояв творчості починається тоді, коли майбутній учитель образотворчого мистецтва відчуває внутрішню потребу у творчості. Тому ми погоджуємось з думкою Р. Росмена про те, що першим етапом творчості є усвідомлення потреби. Коли майбутній учитель усвідомлює, що йому необхідно якимось чином виразити себе, свою внутрішню сутність, реалізувати свої можливості, свій внутрішній потенціал, він починає творити. За висновком Я. Пономарьова творчий процес розпочинається із свідомої роботи [9, 118]. Продовжуючи його думку А. Матісс зауважував, що до стану натхненної творчості ми приходимо тільки через свідому роботу [10, 32].

Таким чином, це доводить правильність нашого висновку про те, що майбутні вчителі образотворчого мистецтва свідомо працюють над пошуком шляхів особистої реалізації через

власну художню творчість. У процесі свідомої праці майбутніх учителів у них, переважно інтуїтивно виникає ідея майбутнього твору, що визначає більш конкретний напрям добору творчого матеріалу, накопичення знань, оволодіння майстерністю, тощо, і це потім дозволяє їм віддатись підсвідомій творчості.

Отже, появу задуму, ідеї ми визначаємо як другий етап художньої творчості майбутніх учителів образотворчого мистецтва, для якого характерне внутрішнє піднесення, внутрішня радість, що є результатом прояву натхнення. Зокрема натхнення, – на думку А.Л. Галіна, – є вираженням ледь відчутних образів, що “штовхаються” зсередини, що чекають, що шукають вираження. Його виражає в слові – письменник, поет, оратор; в думках, ідеях – вчений; у звуках – музикант, співак, композитор; у рухах – танцюрист, спортсмен; у предметі – винахідник; в образі – художник, актор, режисер театру, кіно, телебачення, оператор; в одязі – модельєр; у виробничій діяльності – робітник, інженер [2, 89-90]. Таким чином, ми вважаємо, що творчість дає можливість і майбутнім учителям гармонійно відображати те чи інше явище, ту чи іншу частину світу, і в мить натхнення підносить на вершину духовних переживань, які їм доступні. У стані натхнення майбутні вчителі відчувають загальний вигляд майбутнього твору без деталізації, що дає їм можливість перетворювати задум у канву конкретних епізодів.

Такий стан натхнення, що дає змогу включити творчі прагнення, – наголошує П. Якобсон, – може привести до швидкого створення якогось конкретного елемента твору – окремої сцени, частини розділу, частини музичного твору, що являє собою ніби конкретне розкриття задуму в якійсь його частині [12, 23].

Таким чином, за нашим висновком, задум починає перетворюватись у більш відкриту форму. Така робота, на наш погляд, носить переважно підсвідомий характер. З цього приводу І. Куликова зазначала: “...у тих рідкісних випадках, коли великі твори мистецтва створювались швидко, в єдиному пориві натхнення, цьому злету натхнення обов’язково передувало тривале накопичення досвіду, вдосконалення майстерності і глибоке усвідомлення явищ оточуючої дійсності” [5, 46].

Третій етап художньої творчості ми характеризуємо як творчу розробку задуму. На цьому етапі творчої розробки задуму відбувається конкретизація окремих моментів, певних частин твору, що проявляється в начерках, замальовках, ескізах або в будь-якій іншій формі. Тобто, відбувається процес матеріалізації художнього задуму у пошуковій формі, керованих внутрішніми імпульсами конкретної особистості. Отже, цей процес є відображенням внутрішньої суті майбутнього вчителя, його самореалізацією, самовираженням, який допомагає сформованому і визрілому витворі виокремитись, вийти назовні і тим самим звільнити місце для визрівання нового.

Тут ми поділяємо позицію Я. Пономарьова, який стверджував, що в цей період відбувається перехід несвідомого у свідомість. Виникає потреба в отриманні кінцевого результату, в набутті кінцевої форми, кінцевого варіанту твору [9, 119].

Тому четвертий етап художньої творчості нами визначено як пошук форми та реалізацію творчого задуму. Тобто, відбувається пошук майбутніми вчителями тієї форми і тих засобів, які найбільш вдало допоможуть виразити задумане. Це важливий і відповідальний період, бо від цього залежить, наскільки він зможе виразити свої емоції, почуття, переживання і тим самим задовольнити свої внутрішні потреби у саморозвитку і самовдосконаленні. Водночас ми не поділяємо думку П. Якобсона про те, що особистість пише і малює для інших, що її діяльність має бути спрямована на других людей [12, 34] оскільки вважаємо, що індивідуальна творчість особистості має бути спрямована передусім на себе. І навіть тоді, коли йде мова про формування вмінь вираження, повинна спрацьовувати саме така позиція. Якщо майбутній учитель має переробити свій твір таким чином, щоб він справляв позитивний вплив на людей, то це має відбуватися через призму власного “Я”.

Отже, завдання педагога, який формує майбутнього митця, полягає у створенні таких умов, завдяки яким майбутній учитель образотворчого мистецтва може підвищити свій

внутрішній рівень до такої міри, аби в нього виникала потреба приносити задоволення людям через власне задоволення від особистої творчості. Важливо за цих умов зосередитись на самому процесі творчості, щоб думки про реакцію глядача не заважали народженню і реалізації такої важливої і необхідної ідеї, необхідної саме тому, що обов'язково вона знайде своїх шанувальників і допоможе їм якимось чином у саморозвитку.

Незаперечною умовою реалізації задуму є цілісність композиції, з якої починається і якою завершується процес створення твору. Тому цей процес нами охарактеризовано у вигляді ланцюжка який складають: цілісність – деталізація – узагальнення. За такого підходу художній твір набуває завершеності за умови досягнення цілісності сприймання: коли ідея взаємодіє з формою і виражальними засобами, тим самим задовольняючи власні потреби.

П'ятим етапом художньої творчості є, за нашим висновком, етап аналізу творчого доробку. Відбувається оцінка майбутнім учителем власного твору, в результаті якої у його свідомості виникають значні зміни, що спонукають до подальшої творчої діяльності. Ми вважаємо, що на цьому етапі на основі висновків і нових відкриттів, майбутній учитель усвідомлює свої творчі досягнення, внутрішнє зростання, що проявляється у формуванні певних творчих здібностей, а також у вдосконаленні уже набутих. Іноді виникає потреба у корекції свого творіння з метою надання йому більш довершеної форми.

У цьому контексті ми зазначаємо, що майбутній учитель образотворчого мистецтва отримує внутрішнє задоволення від самого процесу творчості, від його результатів і від самого себе. Певний час на етапі домінування “задоволення” відбувається процес, до певної міри, зовнішньої бездіяльності, коли внутрішня підготовка до створення наступного твору набирає широкого розмаху. Адже “творчість, – з погляду А. Галіна, – це... “внутрішня пропорція” в людині: оволодіння “темним”, некерованим, мимовільним, підсвідомим і вираження в усвідомленому, зрозумілому. Творчість – це узгодження підсвідомості і свідомості людини. Це – вираження в частині (твору, дії, предметі) цілого – всього світу, світу в мініатюрі. Творчість однаково досконала і в її зовнішньому вираженні і внутрішньо – в стані людини-творця. ... Оволодівши творчістю, навчившись виражати інтуїтивно-почуттєве, звикнувши до цього, можна перетворювати багато галузей особистих і професійних знань, постійно і систематично” [2, 89-90].

Узагальнюючи окреслене вище, ми можемо зробити висновок, що у процесі формування творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва відбувається їхнє становлення як творчих особистостей, завдяки системі відповідних чинників. Цей процес відбувається шляхом залучення майбутніх учителів до практичної художньо-творчої діяльності, яка ґрунтується на визначених нами етапах художньої творчості (усвідомлення потреби; появи задуму, ідеї; творчої розробки задуму, пошуку форми та реалізації творчого задуму; аналізу творчого доробку) і неможливий без емоційно-почуттєвої активації. Завдяки активізації художньо-творчої діяльності майбутніх учителів, використовуючи виражальні засоби образотворчого мистецтва (лінія, колір, світлотінь), формуються творчі здібності (творчий склад мислення; сміливість уяви і фантазії; емпатія; натхнення; інтуїція; оригінальність, відхід від шаблону) і творчі вміння (зображення; вираження), створюються твори мистецтва “за законами краси” (формування естетичного й художнього смаків).

Література

1. Барко В.І., Тютюнников А.М. Як визначити творчі здібності дитини? – К.: Україна, 1991. – 79 с.
2. Галин А.Л. Личность и творчество: Психологические этюды. – Новосибирск: Книжиздат, 1989. – 128 с.
3. Ермаш Г.Л. Творческая природа искусства. – М.: Искусство, 1977. – 320 с.
4. Кибрик Е.А. Объективные законы композиции в изобразительном искусстве// Вопросы философии. – 1966. – №10. – С.104.
5. Куликова И.С. Сюрреализм в искусстве. – М.: Наука, 1970. – 176 с.
6. Лук А.Н. Мышление и творчество. – М.: Политиздат., 1976. – 144 с.

7. Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Сер.14. Теорія і методика мистецької освіти/ За ред. В.Андрущенко. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2004.
8. Отич О.М. Мистецтво у змісті професійної підготовки майбутнього педагога професійного навчання: Навч.-метод. посібник. – Полтава: Інтер Графіка, 2005. – 198 с.
9. Пономарев А.Я. Психология творчества и педагогика. – М.: Педагогика, 1976. – 280 с.
10. Рождественская Н.В. Психология художественного творчества: Учеб.пособие. – СПб.: Издат.ун-та, 1995. – 271с.
11. Собчик Л. Н. Введение в психологию индивидуальности. – М.: ИПП-ИСП, 2000. – С. 21.
12. Якобсон П.М. Психология художественного творчества. – М.: Знание, 1970. – 48 с.

УДК 378.03

Стеценко А.І., Сікачина М.О.

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ТА СПОРТІ

***Анотація.** У статті розглядаються питання щодо використання інформаційних технологій у фізичній культурі і спорті загалом та з метою покращення якості навчального процесу майбутніх фахівців даної галузі.*

***Аннотация.** В статье рассматриваются вопросы относительно использования информационных технологий в физической культуре и спорте вообще и с целью улучшения учебного процесса будущих специалистов данной отрасли.*

***Annotation.** The article examined the questions in relation to the use of information technologies in a physical culture and sport on the whole and with the purpose of improvement of quality of educational process of future specialists of this industry.*

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. ознаменувався переходом розвинутих країн від індустріального до інформаційного суспільства. Інформаційні технології (ІТ) проникають у всі сфери людської діяльності, суттєво змінюючи життя кожного. У сучасних умовах темпи та напрямки розвитку спільноти визначають саме людські здібності, уміння, талант та готовність до змін. Можливості ж сучасних ІТ допомагають у вирішенні багатьох проблем, що пов'язані з постійно зростаючим рівнем запитів. Зростає роль професіоналізму працівників у будь-якій галузі, який є запорукою успішності в соціально значущих видах діяльності, передусім за рахунок творчих, інноваційних підходів [4, 6].

У наявних умовах закономірним є той факт, що перед системою освіти постав ряд принципово нових завдань. Фахівці стверджують, що її інформатизація є одним із головних напрямів процесу загальної інформатизації сучасного суспільства [2, 3, 6]. За рахунок упровадження ІТ у систему підготовки фахівців різного профілю відбувається інтенсифікація навчального процесу, вдосконалення його форм і методів організації [9].

Суттєвими перевагами при застосуванні ІТ у педагогічній діяльності є мобільність процесу одержання навчального матеріалу, миттєвість отримання потрібної інформації з різних джерел та можливість навчатися на у зручному темпі [2].

Проблема оволодіння сучасними ІТ та їх використання є одним із важливих компонентів в інтегральній підготовці спеціаліста будь-якого профілю, у тому числі й спеціаліста з фізичного виховання і спорту (ФВіС) [9].

Ефективність підготовки спеціалістів із ФВіС значною мірою визначається якістю навчального процесу, у ході якого закладається високий рівень базової підготовки, формуються професійні педагогічні уміння і навички, відбувається сприяння професійному зростанню та удосконаленню особистості спеціаліста [5]. Вимоги до професійної компетентності фахівця мають бути високими, оскільки його майбутня діяльність напряму пов'язана з впливом на здоров'я інших людей.